

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا
پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش: برنامه ریزی روستایی

عنوان :

توانسنجی قابلیت‌های جغرافیایی در توسعه اقتصادی - اجتماعی روستایی
(مطالعه موردی بخش موسیان از شهرستان دهلران)

استاد راهنما
دکتر علیرضا استعلاجی

استاد مشاور
دکتر شهره تاج

پژوهشگر
افشین رئیسی

تابستان ۱۳۹۰

تقدیم به

پدر و مادرم که همیشه آرامش و تکیه گاه
و مشوق من در طول زندگی هستند.
به همسرم که باعث دلگرمی من به
خانواده و همراه من در مشکلات و مشوقم
در طول تحصیل بوده

گل های زندگی ام ؛ فرزندان سه
قلوی عزیزم امیرحسین، ترانه ،

امیرعلی

سپاسگزاری

خداوند را شکرگزارم که به من لطف نمود تا توانستم تا به این مرحله از دانش و علم به وسیله استادان گرانقدرم برسم. و بر خود واجب می دانم که مراتب سپاس خود را از عزیزان ارجمندی که در تهیه و تدوین این پایان نامه بنده را یاری نموده اند سپاسگزاری و قدردان زحماتشان باشم از استاد راهنمای بزرگوارم جناب آقای دکتر علیرضا استعلاجی که با راهنمایی های موثر ایشان توانسته ام ای پژوهش را به انجام برسانم و نیز سرکارخانم دکتر شهره تاج استاد مشاور توانای بنده که از زحماتشان در طول تحصیل نیز از کمالات و علم ایشان بهره بردم، صمیمانه تشکر می نمایم.

از استادان گرانمایه در طول دوره تحصیل در این دانشکده از دریای علم بی کرانشان بهره مند شدم، آقایان دکتر مشیری، دکتر رحمانی، دکتر پرهیزکار، دکتر نوری کرمانی، دکتر حمزه کمال تشکر و قدردانی را دارم و صمیمانه سپاسگزارم.

از کلیه مدیران و مسئولان و کارکنان دانشکده ادبیات و علوم انسانی واحد تهران مرکز سازمان جهاد کشاورزی استان ایلام، فرمانداری شهر دهلران، معاونت برنامه ریزی استانداری ایلام، و نیز شرکت آب و فاضلاب روستایی استان ایلام و کلیه همکاران عزیزم و به ویژه آقای پرویز ناصری که در طول نگارش این پایان نامه و دوره تحصیل کمال همکاری و لطف را به بنده داشته اند سپاسگزارم.

همچنین از زحمات جناب آقای مهندس جعفری از تحقیقات جهاد

کشاورزی استان ایلام کمال تشکر و قدردانی را دارم. و نیز از

آقایان رضائی، مهدی کردی، و کلیه دوستان که باینده در تدوین

و نگارش این پایان نامه همکاری داشته اند سپاسگزارم.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب **افشین رئیسی** دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۶۰۰۱۵۸۰۳ در رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی در تاریخ ۹۰/۶/۲۱ از پایان نامه خود تحت عنوان " توان سنجی قابلیت‌های جغرافیایی در توسعه اقتصادی - اجتماعی روستایی «مطالعه موردی بخش موسیان از بخش دهلران " با کسب نمره ۱۹/۲۵ و درجه عالی دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلا برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی : افشین رئیسی

تاریخ و امضاء : ۹۰/۶/۲۱

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۰/۶/۲۱

دانشجوی کارشناسی ارشد. آقای افشین رئیسی
دفاع نموده و با نمره ۱۹,۲۰ بحروف نزرده و ^{بیت ۳} و با درجه عالی
مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

دانشکده: ادبیات و علوم انسانی

XX

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۱۵۱۸۸۷۱۰۰۲
عنوان پایان نامه: «توان سنجی قابلیت‌های جغرافیایی در توسعه اقتصادی - اجتماعی روستایی» مطالعه موردی بخش موسیان از شهرستان دهلران		
نام و نام خانوادگی دانشجو: افشین رئیس	تاریخ شروع پایان نامه: ۱۳۸۹/۳/۱۰	تاریخ اتمام پایان نامه: ۱۳۹۰/۶/۲۱
شماره دانشجویی: ۸۶۰۰۱۵۸۰۳	رشته تحصیلی: جغرافیا - برنامه ریزی روستایی	
استاد/استادان راهنما: دکتر علیرضا استعلاجی	استاد/استادان مشاور: دکتر شهره تاج	
آدرس: ایلام بلوار آزادی جنب بیمه دانا		
تلفن: ۰۹۱۸۱۴۱۳۱۵۷		
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):</p> <p>در این تحقیق سعی بر آن است با شناسایی منابع و قابلیت های جغرافیایی در برنامه ریزی استفاده درست از امکانات و منابع، به گونه ای عمل شود، تا ضمن لحاظ کردن قابلیت های جغرافیایی در توسعه اقتصادی و اجتماعی، منطقه به سوی یک تعادل زیست محیطی پایدار سوق داده شود. لذا با توجه به هدف اصلی تحقیق که بررسی راه حل های امکان رفع و یا کاهش فقر روستایی می باشد. منطقه مورد تحقیق از سه جنبه: شاخص های محیطی (توپوگرافی، شیب، شرایط آب و هوایی، منابع آب و معادن)، شاخص های اقتصادی (زراعت و باغداری، دامداری و دامپروری و صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی) و شاخص های اجتماعی (تعداد جمعیت، تعداد خانوار، بعد خانوار، نسبت جنسی، نرخ رشد جمعیت، نرخ باسوادی) در محیط (GIS) مورد بررسی قرار گیرد.</p> <p>نتایج بررسی نشان می دهد از میان عوامل محیطی، شاخص های منابع معدنی، منابع آب، شرایط آب و هوایی، توپوگرافی و شیب، از بعد اقتصادی، شاخص های زراعت، دامپروری، باغداری، صنعت و خدمات و بازرگانی، و از نظر اجتماعی، شاخص های جوان بودن و تعداد جمعیت و همچنین تعداد خانوار دارای اهمیت بوده به ترتیب اولویت در توسعه روستاهای بخش موسیان قرار دارند، و از میان عوامل انسانی نسبت جنسی، نرخ رشد و میزان باسوادی در سطح پایین بوده و نقاط ضعف توسعه بخش محسوب می شود</p> <p>از نظر اولویت دار بودن روستاها و دهستانها به ترتیب اهمیت، دهستان اوغور با روستاهای جلیزی بالا، شیخ صالح و شیخ قندی در دسته روستاهای با اولویت بالا قرار دارند، سپس دهستان نهرعتر با ۱۴ روستا در اولویت متوسط، و دهستان دشت عباس با ۲۶ روستا در دسته اولویت پایین قرار دارند.</p> <p>واژه های کلیدی: توان سنجی، قابلیت جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی، روستا و (GIS)</p>		

مناسب است
 مناسب نیست

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول کلیات تحقیق	
۲	۱-۱- بیان مسأله.....
۳	۲-۱- اهمیت موضوع تحقیق.....
۳	۳-۱- اهداف تحقیق.....
۴	۴-۱- سوابق تحقیق.....
۱۰	۵-۱- سوال تحقیق.....
۱۱	۶-۱- فرضیات تحقیق.....
۱۱	۷-۱- متغیر های تحقیق.....
۱۲	۸-۱- قلمرو تحقیق.....
۱۲	۹-۱- روش تحقیق.....
۱۳	۱-۹-۱- ابزار تحقیق و روشهای جمع آوری اطلاعات.....
۱۳	۲-۹-۱- روش تحلیل.....
۱۳	۳-۹-۱- محدودیت های تحقیق.....
فصل دوم چهارچوب نظری تحقیق	
۱۵	۱-۲- تعاریف، مفاهیم و چارچوب.....
۱۵	۱-۱-۲- قابلیت های جغرافیایی.....
۱۶	۲-۱-۳- تعریف روستا.....
۱۶	۳-۱-۲- تعریف توسعه.....
۱۷	۱-۳-۱-۲- توسعه روستایی.....
۱۷	۲-۳-۱-۲- توسعه اجتماعی.....
۱۸	۳-۳-۱-۲- توسعه اقتصادی.....
۱۸	۴-۳-۱-۲- توسعه انسانی.....
۱۹	۵-۳-۱-۲- توسعه پایدار.....
۲۰	۲-۲- مدل ها و نظریات.....
۲۰	۱-۲-۲- مدل های اقتصادی – اجتماعی.....
۲۱	۲-۲-۲- مدل های تعیین درجه توسعه یافتگی.....
۲۱	۳-۲-۲- مدل های انتخاب مرکزی مکانی.....
۲۱	۴-۲-۲- مدل های فضایی.....

۲-۲-۵- مدل‌های قابلیت دسترسی و جاذبه‌ای ۲۱

فصل سوم ویژگی‌های عمومی و طبیعی منطقه

- ۱-۳- موقعیت‌های جغرافیایی ۲۳
- ۱-۱-۳- موقعیت و حدود جغرافیایی استان ایلام ۲۳
- ۲-۱-۳- موقعیت و حدود جغرافیایی شهرستان دهلران ۲۳
- ۳-۱-۳- موقعیت و حدود جغرافیایی بخش موسیان ۲۴
- ۲-۳- بررسی ویژگی‌های طبیعی ۲۵
- ۱-۲-۳- زمین‌شناسی عمومی ۲۵
- ۱-۱-۲-۳- سازندهای زمین‌شناسی منطقه ۲۵
- ۲-۱-۲-۳- گسل‌های واقع در داخل بخش ۳۰
- ۲-۲-۳- توپوگرافی ۳۱
- ۱-۲-۲-۳- بررسی هیپسومتری (طبقات ارتفاعی) بخش موسیان ۳۱
- ۲-۲-۲-۳- بررسی شیب در بخش و دهستانها ۳۲
- ۳-۲-۳- اقلیم ۳۴
- ۱-۳-۲-۳- توده‌های هوایی ۳۵
- ۲-۳-۲-۳- درجه حرارت ۳۵
- ۳-۳-۲-۳- بررسی وضعیت بارش ۳۵
- ۴-۳-۲-۳- بارندگی مؤثر ۳۶
- ۵-۳-۲-۳- تعداد روزهای بخبندان ۳۷
- ۶-۳-۲-۳- رطوبت هوا ۳۸
- ۷-۳-۲-۳- بررسی وضعیت باد ۳۹
- ۸-۳-۲-۳- اقلیم منطقه ۴۱
- ۴-۲-۳- خاکشناسی و ارزیابی قابلیت اراضی ۴۴
- ۱-۴-۲-۳- طبقه بندی خاک ۴۴
- ۲-۴-۲-۳- ارزیابی منابع اراضی ۴۴
- ۱-۲-۴-۲-۳- تیپ کوه‌ها ۴۴
- ۲-۲-۴-۲-۳- تیپ تپه‌ها ۴۵

- ۴۶ تیپ فلات ها و تراس های فوقانی ۳-۲-۴-۲-۳
- ۴۷ تیپ اراضی دشت های دامنه‌ای ۴-۲-۴-۲-۳
- ۴۸ تیپ دشت های آبرفتی رودخانه ای ۵-۲-۴-۲-۳
- ۴۸ تیپ دشت های سیلابی ۶-۲-۴-۲-۳
- ۴۹ تیپ دشت های واریزه ای بادبزی شکل سنگریزه دار ۷-۲-۴-۲-۳
- ۴۹ آبرفت های بادبزی شکل سنگریزه دار ۸-۲-۴-۲-۳
- ۵۲ هیدرولوژی و منابع آب ۵-۲-۳
- ۵۲ آبهای سطحی دشت موسیان ۱-۵-۲-۳
- ۵۳ آبدهی ماهانه و فصلی ۱-۱-۵-۲-۳
- ۵۴ بهره برداری از جریانهای سطحی ۲-۱-۵-۲-۳
- ۵۵ منابع آبی موجود برای بهره برداری و توسعه منابع آب ۳-۱-۵-۲-۳
- ۵۶ کیفیت آب ۴-۱-۵-۲-۳
- ۵۶ بررسی کیفیت آبها از نظر کشاورزی ۵-۱-۵-۲-۳
- ۵۶ طبقه بندی آب از نظر مصارف صنعتی ۶-۱-۵-۲-۳
- ۵۹ وضعیت آبهای زیرزمینی (ویژگیهای آبخوان) ۲-۵-۲-۳
- ۵۹ تعداد منابع آب زیرزمینی بخش موسیان ۱-۲-۵-۲-۳
- ۶۰ چشمه‌های دائمی ۲-۲-۵-۲-۳
- ۶۰ بهره برداری از منابع آب زیرزمینی ۳-۲-۵-۲-۳
- ۶۱ وضعیت پوشش گیاهی ۶-۲-۳
- ۶۱ تیپ های مرتعی ۱-۶-۲-۳
- ۶۲ وضعیت و گرایش مراتع ۲-۶-۲-۳
- ۶۳ بررسی ویژگی های انسانی ۳-۳
- ۶۳ تعداد جمعیت و خانوار ۱-۳-۳
- ۶۷ ترکیب و ساختار سنی و جنسی بخش موسیان ۲-۳-۳
- ۶۷ ساختار سنی جمعیت ۱-۲-۳-۳
- ۶۷ ساختار جنسی جمعیت ۱-۲-۳-۳
- ۶۷ الگوی توزیع، پراکندگی و تراکم جمعیت ۳-۳-۳
- ۶۹ بررسی وضعیت مهاجرت در بخش موسیان ۴-۴-۳
- ۶۹ بررسی وضعیت سطح سواد در بخش موسیان ۵-۳-۳
- ۷۰ ویژگی ها و ظرفیت های نظام فرهنگی، اجتماعی ۶-۳-۳
- ۷۰ زبان ۱-۶-۳-۳
- ۷۰ دین و مذهب ۲-۶-۳-۳
- ۷۰ طوایف و قومیت های ساکن در بخش موسیان ۳-۶-۳-۳

- ۷۰ ۳-۳-۶-۴- وضعیت اختلافات محلي
- ۷۰ ۳-۳-۶-۵- وضعیت مشارکت اجتماعي
- ۷۰ ۳-۳-۶-۶- امنیت اجتماعي
- ۷۱ ۳-۴-۴- بررسی ویژگیهای اقتصادي
- ۷۱ ۳-۴-۱- نرخ فعالیت های عمومی
- ۷۲ ۳-۴-۲- اشتغال
- ۷۲ ۳-۴-۳- اشتغال بر اساس گروه های مختلف
- ۷۳ ۳-۴-۴- درصد جمعیت در سن کار
- ۷۳ ۳-۴-۵- نرخ فعالیت اقتصادي
- ۷۴ ۳-۵-۵- ظرفیت های مرتبط با بخش زراعت و باغداری
- ۷۴ ۳-۵-۱- تعداد بهره بردار و خانوار بهره بردار
- ۷۵ ۳-۵-۲- تعداد بهره برداران بر اساس نوع بهره بردار
- ۷۵ ۳-۵-۳- بهره برداران و زمین
- ۷۶ ۳-۵-۴- بهره برداران و فعالیت های مختلف کشاورزی
- ۷۶ ۳-۶-۶- وضعیت اراضی در بخش موسیان
- ۷۶ ۳-۶-۱- اراضی زراعی
- ۷۶ ۳-۶-۲- اراضی باغات و قلمستان
- ۷۷ ۳-۶-۳- الگوی کشت در اراضی زراعی آبی و دیم
- ۷۷ ۳-۶-۳-۱- الگوی کشت اراضی زراعی آبی
- ۷۷ ۳-۶-۳-۲- الگوی کشت در اراضی دیم
- ۷۸ ۳-۷-۷- بررسی وضعیت تولید و عملکرد محصولات عمده زراعي
- ۸۰ ۳-۷-۱- وضعیت باغداری در بخش موسیان
- ۸۰ ۳-۷-۲- ماشین آلات و مکانیزاسیون در بخش موسیان
- ۸۱ ۳-۸-۸- فعالیت های توليدي مرتبط با بخش دامداری و دامپروري
- ۸۱ ۳-۸-۱- تعداد و انواع دام
- ۸۱ ۳-۸-۲- تعداد واحد دامی
- ۸۲ ۳-۸-۳- وضعیت پرورش طیور
- ۸۲ ۳-۸-۴- وضعیت دامپروری
- ۸۳ ۳-۹-۹- فعالیت های صنعتي با تاکید بر صنایع تبدیلی و تکميلي

فصل چهارم تجزیه و تحلیل اطلاعات

- ۸۶ ۴-۱- منابع و ظرفیت های طبیعی، اجتماعي و اقتصادي توسعه بخش موسیان

۸۶	۱-۴- منابع و ظرفیت های طبیعی، اجتماعی و اقتصادی توسعه بخش موسیان
۸۶	۱-۱-۴- منابع، قابلیت ها و ظرفیت های طبیعی توسعه بخش موسیان
۸۶	۱-۱-۱-۴- توپوگرافی
۸۷	۱-۱-۲- عوامل و عناصر آب و هوایی
۸۸	۱-۱-۳- خاک و استعداد اراضی
۸۹	۱-۱-۴- منابع آب
۹۱	۱-۱-۵- معادن
۹۲	۱-۲-۴- منابع، قابلیت ها و ظرفیت های توسعه اجتماعی و انسانی
۹۳	۱-۲-۱-۴- جمعیت ۹۲
۹۳	۱-۲-۲- تعداد خانوار
۹۳	۱-۲-۳- بعد خانوار
۹۳	۱-۲-۴- نسبت جنسی
۹۴	۱-۲-۵- نرخ رشد جمعیتی
۹۴	۱-۲-۶- نرخ باسوادی
۹۶	۱-۳-۱-۴- منابع، قابلیت ها و ظرفیت های اقتصادی توسعه بخش موسیان
۹۶	۱-۳-۱-۴- نرخ اشتغال
۹۷	۱-۳-۲- بهره برداران غیر ساکن
۹۸	۱-۳-۳- خدمات و بازرگانی
۹۹	۱-۳-۴- صنایع
۱۰۰	۱-۳-۵- امور زراعی
۱۰۱	۱-۳-۶- باغداری
۱۰۲	۱-۳-۷- دامداری

فصل پنجم نتیجه گیری و پیشنهادات

۱۰۵	۱-۵- نتیجه گیری
۱۰۵	۱-۱-۵- ارزیابی و اولویت بندی منابع و ظرفیت های محلی توسعه در بخش موسیان
۱۰۶	۱-۱-۱-۵- تعیین اولویت های منابع و ظرفیت های توسعه بخش محیطی
۱۰۶	۱-۱-۲-۵- تعیین اولویت های منابع و ظرفیت های توسعه بخش اجتماعی
۱۰۹	۱-۱-۴-۵- روستاهای اولویت دار در توسعه اقتصادی و اجتماعی بخش موسیان
۱۱۰	۲-۵- پاسخ به فرضیات
۱۱۲	۳-۵- یافته های تحقیق
۱۱۵	۴-۵- پیشنهادات

فهرست جداول و نمودار

عنوان	صفحه
جدول (۱-۳): سازندهای زمین شناسی حوزه ایلام با ذکر مساحت و درصد هرکدام	۲۹
جدول(۲-۳): توزیع سطح- شیب در بخش موسیان	۳۳
جدول(۳-۳): دمای متوسط حداقل، متوسط حداکثر و متوسط سالانه	۳۵
جدول(۴-۳): مقادیر بارندگی، حجم بارش ماهانه و فصلی در منطقه مورد مطالعه	۳۶
جدول (۵-۳): مقادیر بارش مؤثر در هر یک از مناطق مورد مطالعه برحسب میلی متر	۳۷
جدول (۶-۳): تعداد روزهای یخبندان در ایستگاه سینوپتیک دهلران	۳۸
جدول (۷-۳): مقادیر رطوبت در ایستگاه سینوپتیک دهلران بر حسب درصد	۳۹
جدول (۸-۳): سرعت متوسط باد در ایستگاه سینوپتیک دهلران برحسب کیلومتر بر ساعت	۴۰
جدول(۹-۳): وضعیت شدیدترین بادهای در ایستگاه سینوپتیک دهلران برحسب کیلومتر در ساعت	۴۰
جدول (۱۰-۳): جهت باد غالب در ایستگاه سینوپتیک دهلران	۴۰
جدول (۱۱-۳): اقلیم ایستگاههای اطراف منطقه مورد مطالعه براساس روش آمیژره	۴۱
جدول(۱۲-۳): مقادیر متوسط، حداقل و حداکثر دبی ماهانه و درصد آبدهی ماهانه و فصلی	۵۴
جدول (۱۳-۳): میزان برداشت از منابع آب سطحی منطقه (در واحد: میلیون مترمکعب)	۵۵
جدول (۱۴-۳): پتانسیل منابع آب سطحی در سطح بخش موسیان	۵۵
جدول (۱۵-۳): طبقه بندی آب از نظر مصارف صنعتی	۵۷
جدول (۱۶-۳): لیست منابع آب زیرزمینی شامل چاهها، فنوآت و چشمه های بخش موسیان	۶۰

- جدول (۳-۱۷): تعدادخانوار، جمعیت و بعد خانوار دربخش موسیان به تفکیک دهستان سال
۱۳۵۵ ۶۵
- جدول (۳-۱۸): تعدادخانوار، جمعیت و بعد خانوار دربخش موسیان به تفکیک دهستان سال
۱۳۶۵ ۶۵
- جدول (۳-۱۹): تعدادخانوار، جمعیت و بعد خانوار دربخش موسیان به تفکیک دهستان سال
۱۳۷۵ ۶۵
- جدول (۳-۲۰): تعدادخانوار، جمعیت و بعد خانوار دربخش موسیان به تفکیک دهستان سال
۱۳۸۵ ۶۶
- نمودار (۳-۱): تعداد خانوار و جمعیت در بخش موسیان در سالهای مختلف ۶۶

فهرست نقشه و اشکال

عنوان

- نقشه (۱-۳): موقعیت بخش موسیان در شهرستان، استان و کشور ۲۴
- نقشه (۲-۳): زمین شناسی بخش موسیان ۲۹
- نقشه (۳-۳): تکتونیک منطقه دشت موسیان ۳۰
- نقشه (۴-۳): طبقات ارتقاعی (هیپسومتری) بخش موسیان ۳۲
- نقشه (۵-۳): طبقات شیب بخش موسیان ۳۴
- شکل (۶-۳): اقلیم نمای آمبرژه و موقعیت بخش موسیان ۴۱
- نقشه (۷-۳): قابلیت اراضی بخش موسیان ۵۰
- نقشه (۸-۳): کاربری اراضی بخش موسیان ۵۱
- تصویر (۹-۳): استحصال آب از منابع آبی زیر زمینی در بخش موسیان ۵۷
- نقشه (۱۰-۳): شبکه هیدروگرافی بخش موسیان ۵۸
- نقشه (۱۱-۳): پوشش گیاهی بخش مورد تحقیق ۶۳
- نقشه (۱-۴): قابلیت ها و ظرفیت های توسعه اقلیم بخش موسیان ۸۸
- نقشه (۲-۴): قابلیت ها و ظرفیت های توسعه منابع آب بخش موسیان ۹۰
- نقشه (۳-۴): قابلیت ها و ظرفیت های توسعه معادن بخش موسیان ۹۱
- نقشه (۴-۴): قابلیت ها و ظرفیت های توسعه اجتماعی بخش موسیان ۹۵
- نقشه (۵-۴): قابلیت ها و ظرفیت های منابع انسانی بخش موسیان ۹۵
- نقشه (۶-۴): قابلیت ها و ظرفیت های توسعه اشتغال بخش موسیان ۹۶
- نقشه (۷-۴): قابلیت ها و ظرفیت های توسعه اقتصادی بخش موسیان ۹۷
- نقشه (۸-۴): قابلیت ها و ظرفیت های توسعه خدمات و بازرگانی بخش موسیان ۹۸
- نقشه (۹-۴): قابلیت ها و ظرفیت های توسعه صنایع بخش موسیان ۹۹
- نقشه (۱۰-۴): قابلیت ها و ظرفیت های توسعه امور زراعی بخش موسیان ۱۰۰
- نقشه (۱۱-۴): قابلیت ها و ظرفیت های توسعه باغداری بخش موسیان ۱۰۱
- نقشه (۱۲-۴): نقشه قابلیت ها و ظرفیت های توسعه دامداری بخش موسیان ۱۰۳
- تصویر (۹-۳): استحصال آب از منابع آبی زیر زمینی در بخش موسیان ۵۷

مقدمه:

بررسی توان و قابلیت های جغرافیایی به عنوان یک بخش مولد اقتصادی، یکی از موضوعات مهم در تعدیل اختلاف درآمد بین مناطق شهری و روستایی است، که به اعتقاد متخصصین از مؤثرترین عوامل کاهش مهاجرت روستاییان به شمار می رود. از جمله راهکارهای مهم در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی، تنوع بخشی به اقتصاد روستایی و بهره برداری اصولی و درست از منابع می باشد که این مهم از طریق بررسی و ارزیابی قابلیت های جغرافیایی منطقه امکان پذیر است (نگارنده).

استان ایلام یکی از استانهایی است که علی رغم توانایی ها و استعدادهای طبیعی، در دوران گذشته مورد کم توجهی نظام مدیریتی کلان کشور قرار گرفته است و از آن به عنوان یکی از مناطق محروم کشور نام برده شده است. این محرومیت ها و بی بهره ماندن از سهم مورد انتظار خود از درآمد و ثروت ملی با وقوع جنگ شدت یافت. در طول جنگ تحمیلی استان ایلام بویژه منطقه مورد تحقیق (موسیان) در خط مقدم جبهه قرار داشت و وجود شرایط جنگی در منطقه مانع از اجرای طرحهای عمرانی و آبادی منطقه و سرمایه گذاری در امور زیر بنایی آن شده است. با پایان یافتن جنگ تحمیلی و تغییر شرایط عمومی، فضای مناسب برای بازسازی و اقدامات عمرانی و تقویت بنیانهای اقتصادی منطقه فراهم شد. در فضای جدید و اختصاص سهم بیشتری از منابع عمومی و طبیعی برای جبران خسارت وارد شده ظرفیت های اقتصادی منطقه مورد توجه قرار گرفت. این ظرفیت ها که استعدادهای طبیعی و برخوردار از منابع طبیعی وجه برجسته آن بشمار می رود، زمینه های مناسبی برای فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی وابسته به آن را فراهم کرده است (رضایی، ۱۳۸۱).

اما با توجه به اینکه هر منبعی دارای ظرفیت خاصی برای بهره برداری است و استفاده غیر اصولی می تواند باعث تخریب منابع شود، بنابراین در این تحقیق سعی بر آن است با شناسایی منابع و قابلیت های جغرافیایی در برنامه ریزی استفاده درست از امکانات و منابع، به گونه ای عمل شود، تا ضمن لحاظ کردن قابلیت های جغرافیایی در توسعه اقتصادی و اجتماعی، منطقه به سوی یک تعادل زیست محیطی پایدار سوق داده شود (شفیعی، ۱۳۸۷). بی تردید قابلیت های جغرافیایی در امر بهره برداری از منابع علاوه بر متوقف کردن روند فرایند تخریب می تواند موجب افزایش درآمد ساکنین منطقه نیز گردد. در ادامه قابل ذکر در این تحقیق ضمن استفاده از منابع اسنادی، کتابخانه ای و عملیات میدانی و شناسایی وضع موجود منطقه، از توانمندی های سیستم اطلاعات جغرافیایی GIS در تهیه لایه های اطلاعاتی، تلفیق و تجزیه و تحلیل اطلاعات بدست آمده استفاده شده است.

چکیده

در این تحقیق سعی بر آن است با شناسایی منابع و قابلیت های جغرافیایی در برنامه ریزی استفاده درست از امکانات و منابع، به گونه ای عمل شود، تا ضمن لحاظ کردن قابلیت های جغرافیایی در توسعه اقتصادی و اجتماعی، منطقه به سوی یک تعادل زیست محیطی پایدار سوق داده شود. لذا با توجه به هدف اصلی تحقیق که بررسی راه حل های امکان رفع و یا کاهش فقر روستایی می باشد. منطقه مورد تحقیق از سه جنبه: شاخص های محیطی (توپوگرافی، شیب، شرایط آب و هوایی، منابع آب و معادن)، شاخص های اقتصادی (زراعت و باغداری، دامداری و دامپروری و صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی) و شاخص های اجتماعی (تعداد جمعیت، تعداد خانوار، بعد خانوار، نسبت جنسی، نرخ رشد جمعیت، نرخ باسوادی) در محیط (GIS) مورد بررسی قرار گیرد.

نتایج بررسی نشان می دهد از میان عوامل محیطی، شاخص های منابع معدنی، منابع آب، شرایط آب و هوایی، توپوگرافی و شیب، از بعد اقتصادی، شاخص های زراعت، دامپروری، باغداری، صنعت و خدمات و بازرگانی، و از نظر اجتماعی، شاخص های جوان بودن و تعداد جمعیت و همچنین تعداد خانوار دارای اهمیت بوده به ترتیب اولویت در توسعه روستاهای بخش موسیان قرار دارند، و از میان عوامل انسانی نسبت جنسی، نرخ رشد و میزان باسوادی در سطح پایین بوده و نقاط ضعف توسعه بخش محسوب می شود

از نظر اولویت دار بودن روستاها و دهستانها به ترتیب اهمیت، دهستان اوغویر با روستاهای جلیزی بالا، شیخ صالح و شیخ قندی در دسته روستاهای با اولویت بالا قرار دارند، سپس دهستان نهر عنبر با ۱۴ روستا در اولویت متوسط، و دهستان دشت عباس با ۲۶ روستا در دسته اولویت پایین قرار دارند.

واژه های کلیدی: توان سنجی، قابلیت جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی، روستا و (GIS)

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- بیان مسأله

تلاش برای فراهم نمودن زمینه های لازم به منظور ایجاد گسترش فعالیت هایی که بتواند به نوعی اشتغال، رفع بیکاری فصلی و دائمی و نیز جذب امکانات شهری در روستاها موجب شوند، می توانند عوامل مؤثری در کاهش اختلاف و دوگانگی بین شهر و روستاها باشند (صنایع روستایی، ۱۳۷۸ ص ۱).

بررسی توان و قابلیت های جغرافیایی به عنوان یک بخش مولد اقتصادی، یکی از موضوعات مهم و گام اساسی در تعدیل اختلاف درآمد بین مناطق شهری و روستایی است، که به اعتقاد متخصصین از مؤثرترین عوامل کاهش مهاجرت روستاییان به شمار می رود. راهکار مهم در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستایی در واقع تنوع بخشی به اقتصاد روستایی و بهره برداری اصولی و درست از منابع می باشد که این مهم از طریق بررسی و ارزیابی قابلیت های جغرافیایی منطقه امکان پذیر است (نگارنده).

با توجه به اینکه ۴۶/۲ درصد از جمعیت استان ایلام در مناطق روستایی زندگی می کنند و براساس تحقیقات انجام شده در مورد شاخص توسعه انسانی مناطق روستایی استانهای کشور، این استان بر مبنای ترکیب شاخص های باسوادی، درآمد سرانه و امید به زندگی، دارای شاخص محرومیت ۰/۶۹۹۷ و در نهایت شاخص توسعه انسانی معادل ۰/۳۰۰۲ بوده که در طبقه بندی مناطق روستایی کشور جزء مناطق محروم محسوب می گردد (تقوایی، ۱۳۸۰ ص ۳۵).

لذا با در نظر گرفتن اینکه محورهای توسعه استان در زمینه های کشاورزی و دامی می باشد، می توان با بررسی توانهای طبیعی و انسانی و قابلیت های جغرافیایی، نیازمندی ها و توان های مناطق روستایی را در یک ارزیابی نسبی تعیین و با ارائه راهکارهای مهم و مناسب، توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی را فراهم و پربارتر نمود (نگارنده).

۲-۱- اهمیت موضوع تحقیق

۱) رشد روز افزون جمعیت روستایی و اختلاف آشکار سطح درآمد و رفاه نسبی، برخورداری از فرصت های شغلی و استفاده از امکانات، بین نقاط شهری و روستایی، باعث شده که مهاجرت روستاییان به شهرها یک روند فزاینده داشته باشد. تلاش برای فراهم نمودن زمینه های لازم بمنظور ایجاد و گسترش فعالیت هایی که بتواند به نوعی اشتغال، درآمد، رفع بیکاری و بهره برداری بهینه از منابع طبیعی و انسانی منجر شوند، مهمترین اهرم در راستای فعال کردن پتانسیلهای مادی و انسانی مناطق روستایی استان ایلام به شمار می آید که این مهم می تواند بر اساس توان سنجی قابلیت های جغرافیایی و اثرات آن بر توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاها صورت بگیرد.

۲) توسعه اجتماعی و اقتصادی روستاها از موضوعات بسیار مهم در امر توسعه بوده و نقش قابلیت ها و عوامل جغرافیایی در توسعه اجتماعی و اقتصادی بسیار چشمگیر و ضروری می باشد. و در نهایت بستر لازم برای پیش بینی در خود اتکایی و شکوفایی اجتماعی و اقتصادی منطقه بر اساس استفاده بهینه از منابع و توان های بالقوه منطقه مورد نظر مانند نزدیکی به جنوب کشور، هموار بودن و داشتن خاک مناسب برای کشاورزی، امکان دسترسی به آبهای زیرزمینی از طریق چاه، مرزی بودن منطقه، استفاده از سد کرخه و دیگر ظرفیت ها که می توانند در بهبود توسعه اجتماعی و اقتصادی منطقه تأثیرگذار باشد (نگارنده).

۳-۱ - اهداف تحقیق

با توجه به ضرورت بررسی راه حل های امکان رفع و یا کاهش فقر روستایی، تا شاید بتوان قدمی هر چند کوچک در راستای توسعه پایدار، که بتواند بخشی از آن را که توسعه اجتماعی و اقتصادی روستایی است فراهم سازد، لذا در این تحقیق اهداف ذیل نیز دنبال می گردد.

- شناخت جامعی از قابلیت های توسعه محیطی، اجتماعی و انسانی و اقتصادی منطقه مورد تحقیق

- بررسی و امکان توان بخشی به توسعه اجتماعی و اقتصادی روستاهای منطقه

- شناسایی عوامل محدود کننده و تأثیر گذار بر شاخص های توسعه منطقه

- امکان بهره گیری از (GIS) و قابلیت های جغرافیایی برای تسهیل و رسیدن به اهداف فوق

۴-۱ - سوابق تحقیق

- آزادی، ی، (۱۳۸۷)، "تحلیلی بر توسعه پایدار روستایی (نمونه موردی بخش شیروان استان ایلام)"، در این تحقیق تلاش دارد تا با بررسی ویژگی های منطقه در ابعاد توسعه پایدار، عوامل مؤثر بر توسعه پایدار روستایی را در منطقه مورد بررسی شناسایی نموده و با توجه به نتایج بررسی، راهکارهای مناسب جهت تحقق توسعه پایدار در منطقه مورد مطالعه ارائه نماید. نتایج این پژوهش نشان داده است که شاخص های توسعه اقتصادی در توسعه پایدار روستایی در منطقه مورد مطالعه نقش بیشتری دارند و توسعه این بخش بر روی توسعه سایر بخش ها نیز اثرگذار می باشد. همچنین نتایج سطح بندی دهستان های بخش شیروان نشان می دهد که از نظر شاخص های توسعه انسانی، دهستان کارزان در ردیف دهستان های محروم و دهستان های زنگوان و لومار در ردیف دهستان های نیمه برخوردار قرار دارند و هیچکدام از دهستان های مورد بررسی در ردیف دهستان های برخوردار قرار نگرفته اند.

- آصفی، ع، (۱۳۸۳)، "کاربرد GIS در یکپارچه سازی اراضی کشاورزی و توسعه روستایی (مطالعه موردی روستای روشت بزرگ بناب)". در این مقاله با توجه به استفاده از GIS در این تحقیق به منزله فنی نو در راستای یکپارچه سازی اراضی کشاورزی به معرفی مزایا و کاربردهای آن اشاره شده است. تلاش شده است تا قابلیت ها، ضرورت ها و چشم انداز آینده ی GIS در حیطه ی مسائل توسعه روستایی بررسی و ارائه شود.